

Maciejowski W., 2009, *Regionalizacja fizycznogeograficzna – przeszłość czy przyszłość geografii fizycznej? Problemy ekologii krajobrazu*, T. XXIII, 115–127.

Maciejowski W., 2009, *Physical-geographical regionalization – past or future of physical geography?. The Problems of Landscape Ecology*, Vol. XXIII, 115–127.

Regionalizacja fizycznogeograficzna – przeszłość czy przyszłość geografii fizycznej?

Physical-geographical regionalization – past or future of physical geography?

Wojciech Maciejowski

Zakład Geografii Fizycznej, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński,
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków
e-mail: w.maciejowski@geo.uj.edu.pl

Abstract. The paper presents fundamental phases of the development of physical-geographical regionalization – as a current in geography – in Poland and abroad over the period of the past 60 years. The author underlines the most important methodological achievements in regionalization and research results (e.g. selected examples of regional divisions), but also, simultaneously, a present lack of interest among geographers as far as continuation of research in this current of geography is concerned. The questions asked in the paper are aimed to indicate the causes of such a state of things, the answers, whereas, are, in turn, aimed to show the existence of still-unsolved problems and a further sense of such research. The wide discussion suggests a conclusion that there is an urgent need to sort out a great deal of information and to revise current regional divisions.

Słowa kluczowe: regionalizacja fizycznogeograficzna, regionalizacja ekologiczna, podziały regionalne, jednostki taksonomiczne

Key words: physical-geographical regionalization, ecological land classification, regional divisions, taxonomic units

Wprowadzenie

Regionalizacja fizycznogeograficzna została w pełni wprowadzona na grunt geografii polskiej na przełomie lat 50. i 60. XX w. (Kondracki 1955, 1959), chociaż już Wincenty Pol, Antoni Rehman czy Wacław Nałkowski na przełomie XIX i XX wieku zwracali uwagę na różnicowanie regionalne obszaru Polski (Kondracki 1976). Lata 60. i 70. XX wieku to okres dosyć intensywnych badań naukowych geografów rozwijających ten kierunek badawczy, którego owoc stanowią opracowania metodologiczne (Marsz 1967, 1974; Kondracki 1976; Richling 1976) oraz liczne publikacje ukazujące różnicowanie regionalne terytorium naszego kraju. Konsekwencją tych prac było opracowanie szczegółowej regionalizacji całego obszaru Polski w systemie dziesiętnym (Kondracki 1968, 1974), jak również pewnych jego fragmentów (np. Bartkowski 1968; Czeppe 1972; Czeppe, German 1979). W większości przypadków regionalizacja ta została dokonana do poziomu mezoregionu, z 7 możliwych szczebli jednostek taksonomicznych, do których należą: obszar fizycznogeograficzny, podob obszar, prowincja, podprowincja, makroregion, mezoregion i mikroregion. W tym okresie nurt ten był rozwijany oczywiście też w innych krajach, zarówno w państwach byłego bloku socjalistycznego, gdzie dokonano regionalizacji fizycznogeograficznej m.in. Czechosłowacji, Węgier, NRD i ZSRR (Gwoździecki, Żuczukowa 1968; Król 1968;

Pécsi 1968; Richter 1968), jak też w literaturze anglosaskiej. W tej ostatniej grupie na wyróżnienie zasługują opracowania przedstawiające proponowany podział regionalny świata (Meynen 1964, Meynen i in. 1964), jak też pierwsze prace dotyczące wyróżniania ekologicznych jednostek typologicznych (Pfister 1974; Wiken, Ironside 1977; Wiken 1979a, 1979b).

W dość liczne publikacje obfitował także okres od końca lat 80. XX wieku do połowy lat 90. W tym czasie opracowano metodologię wyróżniania jednostek taksonomicznych rangi mikroregionów (German 1992), dopracowano i uszczegółowiono podział regionalny Polski (Kondracki 1988, 1994, 2000) czy podziały regionalne niektórych krajów europejskich (m.in. Kondracki 1992, 1995a, 1995b, 1996). W tym czasie w literaturze zagranicznej widoczny był silny nurt, dążący do wypracowania metodologii wyróżniania jednostek mających charakter regionów ekologicznych (ekoregionów), spotykany w licznych publikacjach jako *ecological land classification*. W Europie intensywnie rozwijał się on przede wszystkim w Holandii oraz Niemczech (Klijn 1989, 1994; Haase 1989; Groen i in. 1993; Haber 1994; Klijn, Udo de Haes 1994; Klijn i in. 1995; Grossmann i in. 1999), natomiast w Ameryce Północnej głównie w Kanadzie i USA (Wiken i in. 1981, Bailey i in. 1985, Bailey 1989).

Wreszcie od końca lat 90. XX wieku aż do chwili obecnej tenże nurt geografii fizycznej zaczyna tracić popularność. Poza nielicznymi pracami w ośrodku warszawskim (Kondracki 1997, 2000) i krakowskim (Balon 1998a, 1998b, 1999, 2000a, 2000b, 2001, German 2001) regionalizacja fizycznogeograficzna powoli przestaje występować w polskiej literaturze jako kierunek badawczy, przy czym nieco podobnie sytuacja wygląda w literaturze zagranicznej, gdzie o słabnącym nurcie świadczy stale zmniejszająca się liczba publikacji.

Pojawiają się w związku z tym trzy zasadnicze pytania: co może stanowić przyczynę tej stagnacji, czy regionalizacja fizycznogeograficzna jest w ogóle jeszcze potrzebna oraz co można jeszcze zrobić w tej kwestii?

Regionalizacja fizycznogeograficzna – zadanie wykonane?

Pierwszym pomysłem, który przychodzi na myśl po powyższym wprowadzeniu, jest to, że ten kierunek nurtu myśli geograficznej zanika, gdyż wszystko co można było wymyślić i co można było zrobić, już wykonano. I chociaż rzeczywiście bibliografia w tej dziedzinie nie jest skromna, stwierdzenie powyższe jest mocno dyskusyjne, gdyż przedstawione poniżej zadania nie zostały do końca wykonane. Należą do nich:

- unifikacja nazewnictwa istniejących jednostek regionalnych;
- nostryfikacja nazewnictwa jednostek regionalnych o niestabilnej nazwie;
- unifikacja granic jednostek regionalnych;
- unifikacja rang taksonomicznych jednostek regionalnych;
- rewizja dotychczasowych podziałów regionalnych.

Unifikacja nazewnictwa istniejących jednostek regionalnych. W szeroko dostępnej literaturze naukowej i popularnonaukowej, spostrzegawczy oraz zainteresowany tematem czytelnik (niekoniecznie geograf), zauważy i wychwyci bez dużego trudu szereg nieścisłości w stosowaniu geograficznych nazw regionalnych. Problem ten dosyć dobitnie ukazuje przykład opisu warunków naturalnych obszaru Holandii, cytowany z kilku wybranych opracowań (wyłącznie w języku polskim, pominięto wydawnictwa zagraniczne), w których można znaleźć szereg nieco rozbieżnych informacji. I tak:

- „*Nizina Holenderska jest przedłużeniem Niziny Środkowoeuropejskiej.*” (Czepe i in. 1966);
- „*Holandia jest krajem typowo nizinnym, niemniej jednak godnym podkreślenia wydaje się fakt, że na niewielkiej powierzchni wykazuje znaczne zróżnicowanie geomorfologiczne. [...] Z geomorfologicznego punktu widzenia Holandię dzielimy na Laag Nederland („Niderlandy Niskie”) i Hoog Nederland („Niderlandy Wysokie”)...*” (Żurawicki 1983). Autor monografii co prawda wprowadza podział geomorfologiczny, ale typowa nazwa jednostki regionalnej (jak Nizina Holenderska), pojawia się tylko raz w najmniej oczekiwanym miejscu książki;
- „*Holandia jest krajem nizinnym i pod względem morfologicznym tworzy rozległą równinę. Poziomica 1 m n.p.m. stanowi granicę pomiędzy Holandią Niską i Wysoką*” (Makiela 1998);
- „*Pobrzeże Fryzyjskie (13.21) i Nizina Flandryjsko-Holenderska (13.22) stanowią część Nizy Zachodnioeuropejskiego*” (Balon 2000b). Co ciekawe, w dalszej części tej publikacji, przy opisie samej Holandii wyżej wymienione nazwy w ogóle się nie pojawiają (Rotter 2000);

- „Większość kraju zajmują [...] obszary połączonych delt Renu, Mozy i Skaldy, a wybrzeże niemal w całości znajduje się poniżej poziomu morza (jest depresją)...” (Britannica 2000);
- „Nizina Holenderska wraz z Niziną Flandryjską jest zachodnim członem Niziny Środkowoeuropejskiej” (Makowski 2004).

Ponadto inne publikacje (np. Rościszewski 1992) zawierają informacje wyłącznie o tym, że jest to kraj nizinny lub depresyjny, nie wymieniając żadnej nazwy krainy geograficznej czy regionu, w którego obrębie znajduje się Holandia.

Z powyższego tak naprawdę wynika, że Holandię możemy generalnie podzielić na dwa (Holandia Niska i Wysoka lub Pobrzeże Fryzyjskie i Nizina Flandryjsko-Holenderska), a może i trzy regiony (Pobrzeże Fryzyjskie, Nizina Flandryjska, Nizina Holenderska), które są albo częścią Niżu Środkowoeuropejskiego albo też Niżu Zachodnioeuropejskiego, a i tak nie wiadomo, jak wspomniane niże mają się w stosunku do siebie; to już zresztą osobny problem.

Takich przykładów wymienić można jeszcze bardzo dużo, w szczególności docierając do oryginalnych źródeł lokalnych i tych o zasięgu międzynarodowym. Stąd też w przyszłości, jednym z najważniejszych zadań tego nurtu geografii fizycznej powinna być jak najszersza unifikacja nazewnictwa jednostek regionalnych. Nie chodzi oczywiście o to, aby koniecznie każdemu regionowi na siłę przyznać numer systemu dziesiętnego, a następnie namiętnie go stosować (choć jak się wydaje jest to najlepsza metoda uporządkowania przestrzeni), ale żeby używana nazwa regionu miała dla każdego (przynajmniej geografa) ten sam zasięg i to samo znaczenie. Mówiąc krótko, aby np. Nizina Nadkaspijska, Prikaspijskaja nizmiennost', Caspian Depression i Kaspisches Tiefland były zawsze rozumiane tak samo.

Nostryfikacja nazewnictwa jednostek regionalnych o nieustalonej nazwie. Kolejnym interesującym zagadnieniem jest odkrywanie i wydzielanie obszarów, które nie posiadają nazw własnych. Problem ten pojawia się najczęściej przy wyróżnianiu jednostek o niewielkiej powierzchni (mezo- i mikroregionów), czego przykłady podają m.in. J. Kondracki (1959), Z. Czeppe, K. German (1988) i K. German (1992). Autorzy sami tutaj zaproponowali szereg nazw geograficznych jednostek rangi mikroregionu dla obszarów Pojezierza Mrągowskiego (m.in. Wzgórza Jakubowskie, Rynna Wągielska) czy Pogórza Karpackiego (Dolina Dunajca, Obniżenie Uszewskie, Pogórze Okocimskie). Spotkać jednak też można szereg bardzo dużych powierzchniowo obszarów, które nazw regionalnych nie posiadają. Dobry przykład stanowi tutaj wyspa Cejlon, o czym świadczą przytoczone poniżej cytacje ze źródeł bibliograficznych:

- „*The physiography of Sri Lanka can best be describes as consisting of a central mountain mass, the Central Highlands, rising in a series of tiers or ramparts from a low, gently undulating plain surrounding it in all sides and extending to the sea.*” (Corray 1984),
- „*Sri Lanka can be divided in terms of relief into two main regions, namely, the low country, occupying about four-fifths of the area, and the hill country, occupying the remaining one-fifth. A three fold division is also possible on the basis of altitude alone, into lowlands, uplands and highlands.*” (Manchanayake, Bandara 1999),
- „*Wnętrze wyspy – Płaskowyż Centralny – jest zbudowane z prekambryjskich skał [...]. Płaskowyż ten wznosi się przeciętnie na 1500 m n.p.m. [...] Na południowym wschodzie wyspy znajdują się góry, będące przedłużeniem łańcucha Rakwan, budującego Płaskowyż Centralny. Wschodnie i północne regiony wyspy są niższe. na wschodzie jest to lekko pofalowana równina [...] Natomiast na północy rozciągają się żyzne niziny* „ (Jędrusik 1997).

Jeszcze bardziej lakoniczne informacje o tym, że w centrum wyspy znajduje się obszar górski otoczony przez niziny podają m.in. Sawicki (1925), Alsdorf (1943), Czeppe i in. (1966), Mityk (1986) czy Makowski (2004).

Wynika więc jasno, że w centrum Cejlonu znajduje się wyżynno-górski region zwany Płaskowyżem Centralnym (*Hill Country*), który wznosi się nad otaczające go niziny. Niziny te nie posiadają żadnej lokalnej nazwy, a na mapach w skalach 1:500 000 (oraz większych) stanowią pustą zieloną plamę, pomimo iż powierzchnia całego tego regionu w rzeczywistości przekracza 45 tys. km².

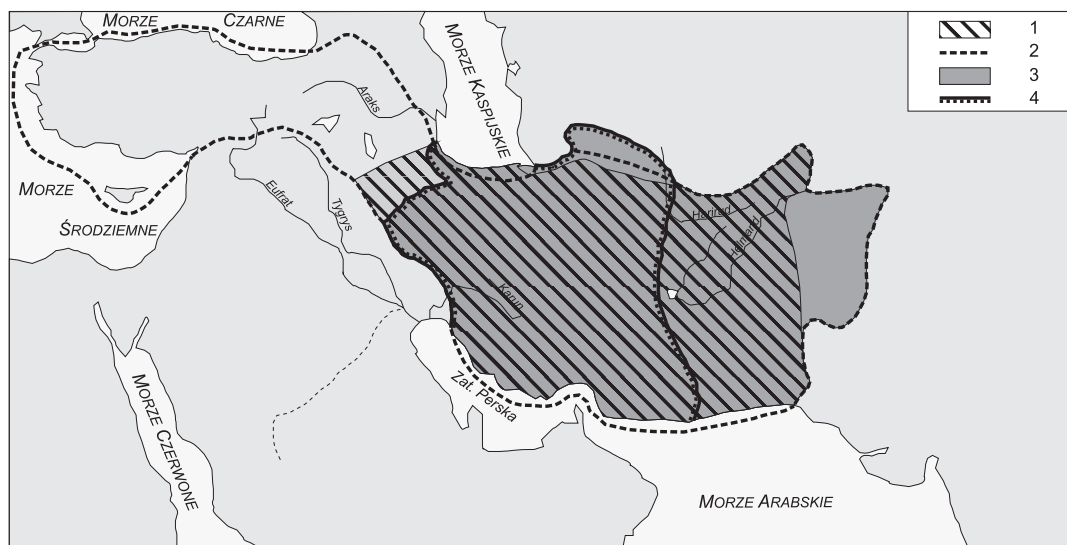
Podsumowując stwierdzić należy, że jednym z długofalowych zadań stojących przed geografami - pomimo nadejścia XXI w. - jest nadal kwestia nadawania, zatwierdzania i promowania nowych nazw geograficznych. Dotyczy to nie tylko małych regionów, ale także tych dużych, które w aktualnych atlasach świata nadal tworzą puste pola.

Unifikacja granic jednostek regionalnych. Dość dużo nazw regionów fizycznogeograficznych, które pojawiają się w popularnych środkach masowego przekazu, niekoniecznie musi oznaczać rozumienie tego samego obszaru. Wynika to z czterech zasadniczych przyczyn:

- braku wydzielenia danej jednostki w ściśle określonych granicach;
- występowania różnych podziałów regionalnych, inaczej ujmujących dany region;
- istnienia różnych podziałów tego samego regionu wyższej rangi (np. makroregionu) na jednostki mniejsze (np. mezoregiony);
- zamieszania związanego z kilkukrotnym podziałem tego samego obszaru, przez tego samego autora, mającym na celu wprowadzenie poprawek do podziału wcześniejszego.

W pierwszym przypadku znakomitym przykładem jest znowu Cejlon i wspomniany powyżej region Płaskowyżu Centralnego. Żadna z publikacji czy map opisujących wyspę nie podaje nawet w przybliżeniu, gdzie znajdują się jego granice. A jest to szczególnie ważne w przypadku północnej i wschodniej granicy płaskowyżu, gdzie granica jest bardzo niewyraźna i zacierza się, poprzez występowanie licznych pasm i gór ostańcowych o budowie geologicznej typowej dla płaskowyżu, ale wznoszących się więcej lub mniej ponad okoliczną peneplęnę.

Istnienie różnych podziałów fizycznogeograficznych, inaczej wyróżniających pewien region, najlepiej obrazuje przykład Wyżyny Irańskiej (ryc. 1). Z. Czepe i in. (1966) oraz J. Mityk (1987) przyjmują, że w skład tego regionu wchodzi szereg wysokich pasm górskich (m.in. Elburs, Hindukusz, Kopet-dag, Góry Choraszańskie, Zagros) oraz rozdzielające je kotlinowate, pustynne obniżenia (m.in. Dašt-e Kavir, Dašt-e Lut). W jej skład włączają też obszary dużych nizin, jak depresyjna Nizina Południowokaspijska. Bardzo podobnie wyróżnia region Wyżyny Iranu i Afganistanu G. Schmidt (1959), przy czym on wyłącza z jej terytorium pasma Kopet-dagu i Gór Choraszańskich, stanowiących u niego południowe obrzeżenie Niziny Turańskiej. Z kolei dla J. Balona (2000a) wschodni kraniec Wyżyny Irańskiej tworzą Góry Wschodnioirańskie, natomiast pozostały obszar wyróżnia jako osobny region – pasma Afgańsko-Beludżystańskie. Zupełnie inne podejście stosują dla tego obszaru E. Meynen i in. (1964). W tej regionalizacji obszar ten buduje szereg pojedynczych jednostek, tworzących razem fragment bardzo dużego regionu – Wyżyny Anatolijsko-Irańskiej, obejmującej również półwysep Azja Mniejsza.

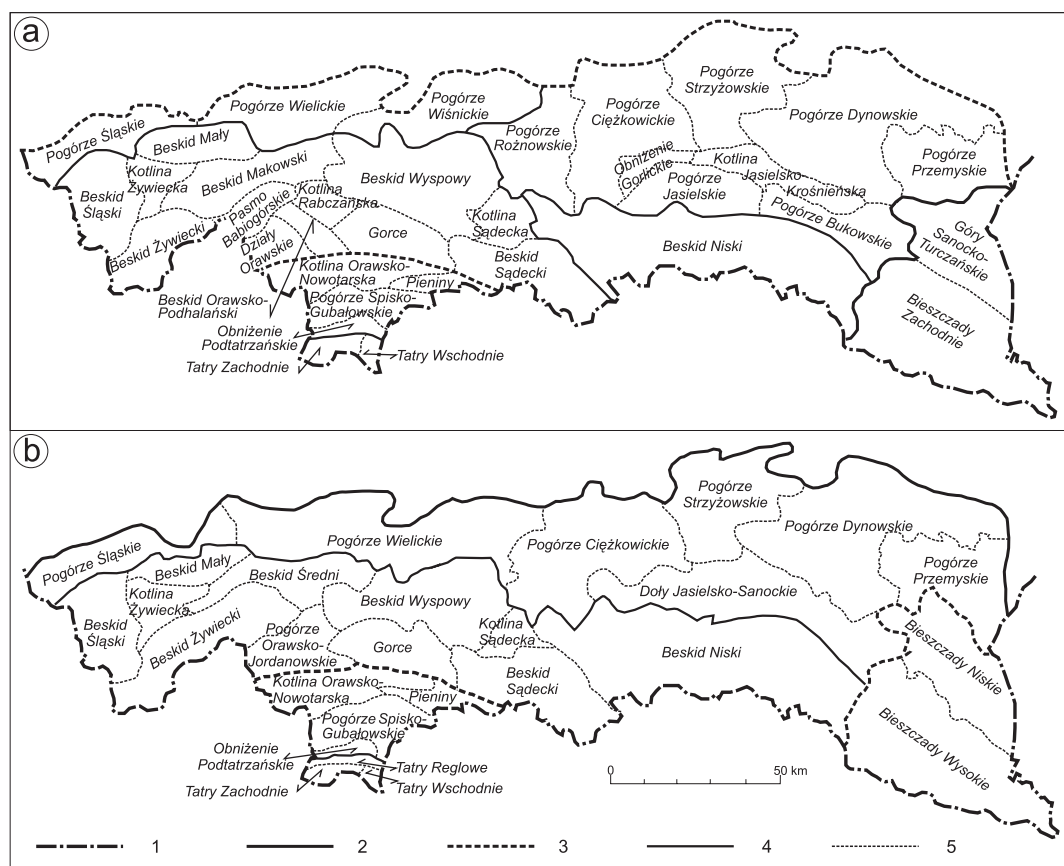
Ryc. 1. Zróżnicowanie rozumienia zasięgu terytorialnego i granic obszaru Wyżyny Irańskiej wg różnych autorów. 1 – granica Wyżyny Iranu i Afganistanu (Schmidt 1959), 2 – granica Wyżyny Anatolijsko-Irańskiej (Meynen i in. 1964), 3 – granica Wyżyny Irańskiej (Czepe i in. 1966), 4 – granica Wyżyny Irańskiej (Balon 2000a)

Fig. 1. Different demarcations of the territory of the Iranian Upland (according to selected authors). 1 – boundary of the Iranian and Afghanistani Upland (Schmidt 1959), 2 – boundary of the Anatolian-Iranian Plateau (Meynen et al. 1964), 3 – boundary of the Iranian Upland (Czepe et al. 1966), 4 – boundary of the Iranian Upland (Balon 2000a)

Poza nią znajdują się jednak takie obszary jak Nizina Południowokarpacka i góry Kopet-dag (ryc. 1). Takich spornych przykładów przedstawić można jeszcze dużo, jak np. podział na regiony północnoamerykańskich Kordylierów czy też Andów.

Podobne zamieszanie występuje też wówczas, kiedy ten sam region wyższej rangi (np. makroregionu) posiada różne podziały na jednostki mniejsze (np. mezoregiony), dzięki czemu obszar o tej samej nazwie może posiadać inny przebieg granic i powierzchnię. Dobrym tego przykładem są pogórskie mezoregiony Karpat Polskich (ryc. 2). Podział fizycznogeograficzny J. Balona i in. (1995) wyróżnia tutaj 7 jednostek, podczas gdy J. Kondracki (2000) w prawie tych samych granicach wydziela ich aż 12. Stąd też, o ile zasięg i obszar Pogórza Strzyżowskiego i Dynowskiego - niezależnie od podziału - zawsze rozumiany będzie tak samo, o tyle Pogórze Śląskie według J. Balona i in. (1995) jest nieco większe, gdyż sięga dalej na wschód, natomiast Pogórze Wielickie w podziale J. Kondrackiego (2000) zostało znacznie pomniejszone o tereny Pogórza Rożnowskiego i Wiśnickiego na wschodzie, a na zachodzie powiększone o wschodni fragment Pogórza Śląskiego.

Ostatnia z wymienionych wyżej przyczyn, czyli przeprowadzenie kilku podziałów tego samego obszaru, przez tego samego autora, zdarza się literaturze bardzo rzadko i stanowi najczęściej efekt korekty i wprowadzenia poprawek do podziałów wcześniejszych, np. Brama Krakowska w podziałach J. Kondrackiego (Zapała 2007). Z powyższego tekstu rysuje się jasno, że kolejnym niebagatelnym zadaniem, które stoi przed geografami

Ryc. 2. Zróżnicowanie jednostek regionalnych i ich rangi taksonomicznej w obszarze Karpat Polskich w podziałach fizycznogeograficznych Kondrackiego 2000 (a) oraz Balona i in. 1995 (b). 1 – granica państwa, 2 – granice prowincji, 3 – granice podprowincji, 4 – granice makroregionów, 5 – granice mezoregionów

Fig. 2. Different regional units and their taxonomy in the Polish Carpathians based on (a) Kondracki 2000 and (b) Balon et al. 1995. 1 – state border, 2 – borders of provinces, 3 – borders of sub-provinces, 4 – borders of macroregions, 5 – borders of mesoregions

fizycznymi, jest uporządkowanie szeregu informacji i konkretna dyskusja, mająca na celu dopracowanie istniejących już podziałów fizycznogeograficznych.

Unifikacja rang taksonomicznych jednostek regionalnych. Bardzo często istnienie więcej niż jednego podziału regionalnego generuje problem wyróżniania tych samych jednostek na różnych szczeblach taksonomicznych. Dotyczy to przede wszystkim jednostek małych (mezo-, mikroregionów), ale czasami też i większych jak np. omawiane wcześniej Karpaty Polskie (ryc. 2) lub Brama Krakowska (Balon, German 2007). J. Balon i in. (1995) wyróżniają cały obszar Karpat Polskich jako osobną prowincję, a w jej obrębie Beskidy Wschodnie tworzą podprowincję. Z kolei J. Kondracki (2000) granicą Gór Sanocko-Turczańskich i Bieszczadów Zachodnich prowadzi granicę prowincji, a pozostałą część polskich Karpat degraduje do rang podprowincji w obrębie znacznie większej jednostki, obejmującej też obszary pozakarpacie.

W świetle wyżej wymienionych przykładów wydaje się więc, że bardzo potrzebna jest spokojna, rzeczowa **rewizja powstałych do tej pory podziałów fizycznogeograficznych** świata i Polski, wraz z próbą scalenia ich w jeden, w miarę mało kontrowersyjny i systematyczny podział (dla jasności w systemie dziesiętnym), przynajmniej do poziomu makroregionów. Do tej regionalizacji w przyszłości będzie można dowiązywać dalsze, szczegółowe podziały z jednostkami szczebla mezo- czy nawet mikroregionów.

Eklektyczna metodologia szansą na postęp?

Pojawienie się nowych metod badawczych zwykle powoduje progres nauki, nawet jeśli jakaś metoda obarczona jest błędami, gdyż szeroka dyskusja nad nią i tak generalnie wpływa na rozwój danej dziedziny nauki. W przypadku teorii regionalizacji tak naprawdę metodyka opracowywana w szkole wschodnioeuropejskiej zasadniczo nie zmieniła od końca lat 70. XX wieku, natomiast w literaturze anglosaskiej ostatnie takie prace pochodzą z końca lat 90. XX wieku. Ponadto, dzięki innej specyfice badań i odmiennym podejściu do istoty klasyfikacji (podziały stosowane w krajach anglosaskich mają charakter ekologiczny i odnoszą się do kompleksów biotycznych, utożsamiając pojęcia ekosystemu i regionu), powstałe regionalizacje w zakresie geosferycznym znacznie się od siebie różnią, natomiast w zakresie chorycznym jednolita dla całej powierzchni Ziemi regionalizacja (tab. 1)

Tabela 1. Porównanie rang jednostek taksonomicznych podziałów regionalnych według różnych autorów

Table 1. Comparison of ranks of taxonomic units – based on selected authors

WIELKA BRYTANIA	POLSKA (Kondracki 1976)	USA (Bailey 1976)	KANADA (Wiken, Ironside 1977)	NIEMCY (Haase 1989)	HOLANDIA (Klijn, de Haes 1994)
ZAKRES GEOSFERYCZNY					
			ecozone		
		domain			ecozone
	obszar		ecoprovince		
land zone		division		ekozone	
land province		province	ecoregion		ecoprovince
	prowincja				
				megachore	
	podprowincja				
ZAKRES CHORYCZNY					
land district	makroregion	section	ecodistrict	macrochore	
		district			ecoregion
land system	mezoregion		ecosection	mesochore	
	mikroregion			microchore	ecodistrict

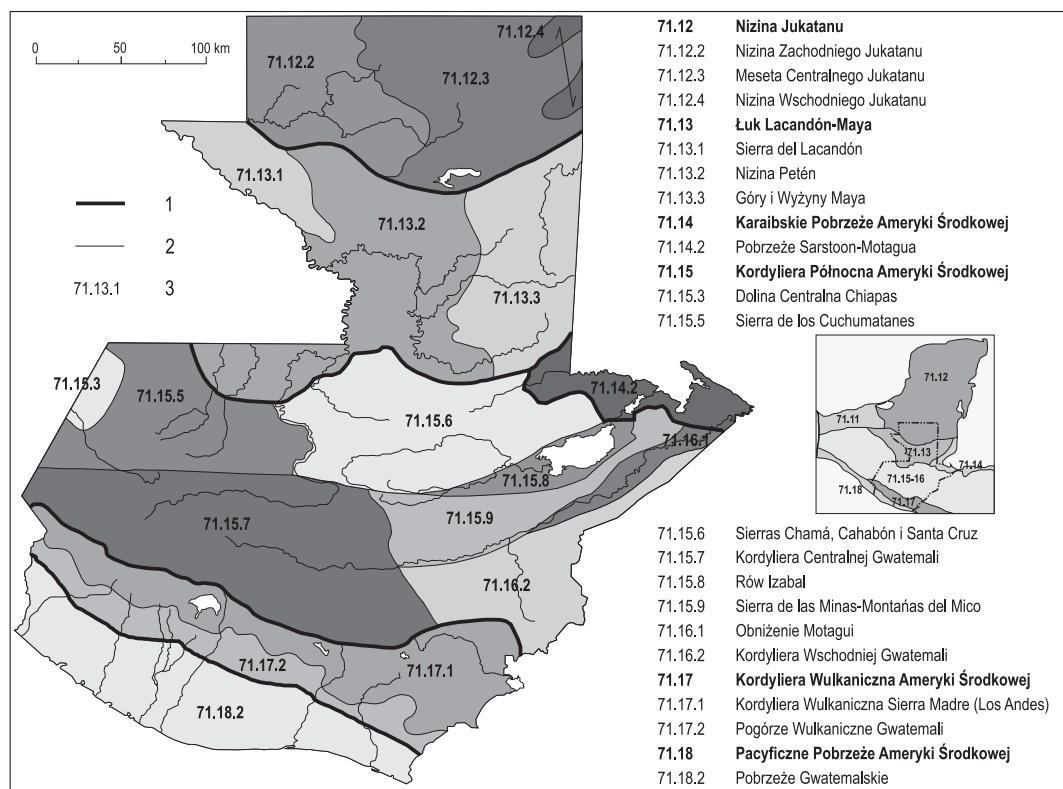
Źródło: Zapala 2007, nieco zmienione.

Source: Zapala 2007, slightly changed.

w ogóle nie została wypracowana (Zapała 2007). W Polsce zanik zainteresowania teorią regionalizacji wynikać może z dwóch przyczyn. Pierwszą jest wypracowanie kilku dobrych metod, zarówno indukcyjnych, jak i dedukcyjnych (Richling 1992), drugą zaś szerokie otwarcie granic państwowych na początku lat 90. XX wieku i tym samym powstanie możliwości prowadzenia innych, bardziej interesujących badań poza granicami kraju.

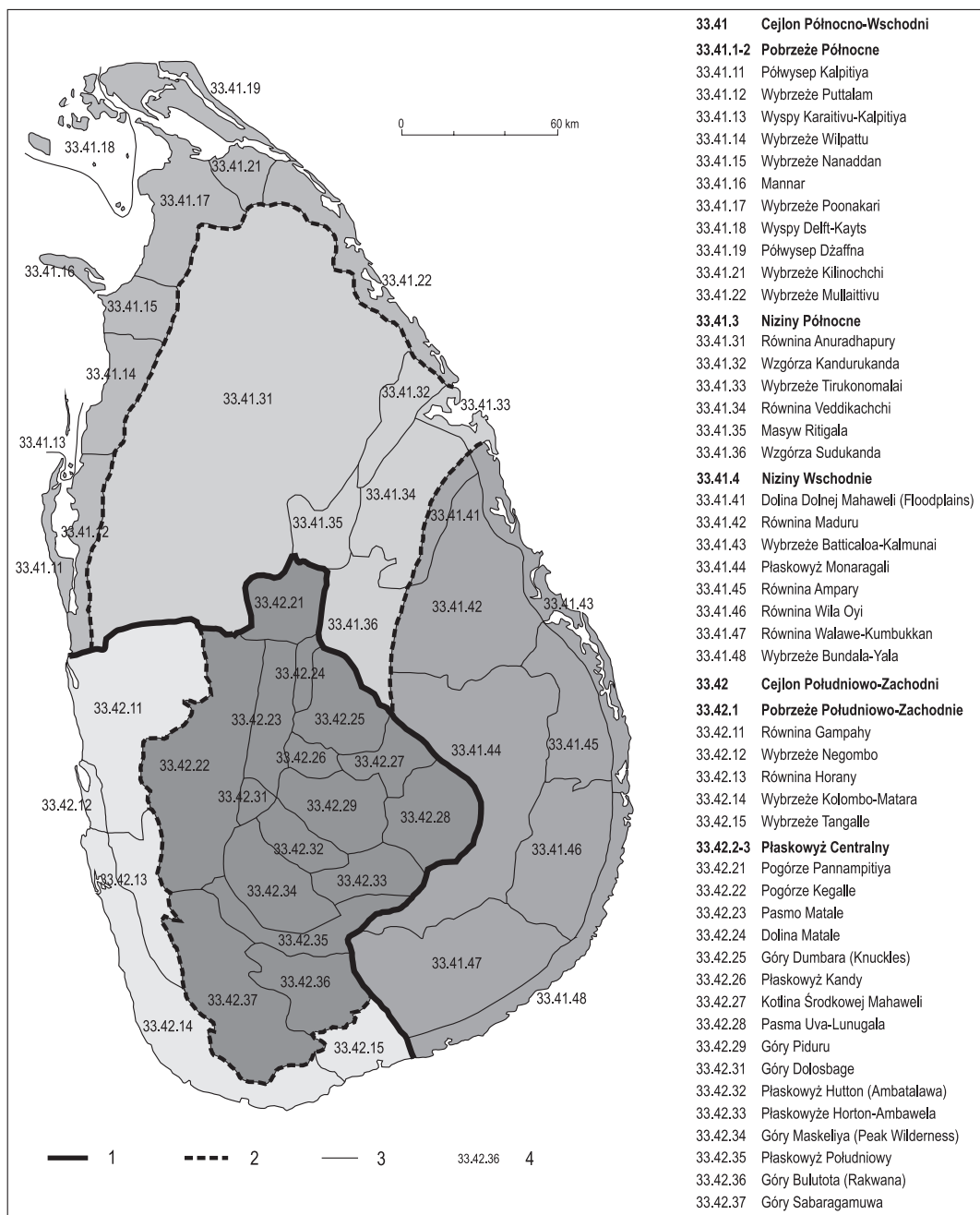
A więc z jednej strony mamy szereg dopracowanych metod, które powstały w różnych ośrodkach naukowych i zostały przetestowane na różnych obszarach naszej planety, ale z drugiej strony nie tworzą one wspólnej bazy badawczej, gdyż wyróżniane regiony nie pasują do siebie. Jak się więc wydaje aktualnie mamy dwa wyjścia z tej sytuacji i chyba oba pozytywnie prognozują na przyszłość:

1. Sformułowanie nowej, oryginalnej metody wyróżniania jednostek regionalnych.
2. Stosując znane, wypróbowane metody poprawiać i poszerzać dotychczasowy stan badań. Z jednej strony należy powoli próbować wypełniać istniejące luki i nieścisłości (szerzej omawiane w poprzednim rozdziale), czego przykład stanowią próby regionalizacji Gwatemali do szczebla makroregionu (ryc. 3) i Cejlonu do szczebla mezoregionu (ryc. 4). Z drugiej strony właśnie dzięki większej mobilności, wynikającej m.in. z integracji europejskiej, rozwoju technik informatycznych oraz znacznie większych możliwości wymiany myśli (publikacje w czasopiśmie międzynarodowych). Nie do przecenienia jest znaczenie szybszej dostępności do danych i informacji (m.in. internetowe bazy z artykułami naukowymi w formie pdf-ów, mapy cyfrowe i obrazy satelitarne często w dużej rozdzielczości, dostępne w zasobach internetowych i przy tym łatwe do odnalezienia dzięki funkcjonowaniu wyszukiwarek, trójwymiarowe cyfrowe modele powierzchni Ziemi dostępne dla każdego, dzięki zastosowaniu choćby takich prostych programów jak Google Earth).

Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gwatemali w systemie dziesiętnym do poziomu makroregionu (Źródło: Maciejowski 2007a). 1 – granice podprovincji, 2 – granice makroregionów, 3 – numery i nazwy makroregionów

Fig. 3. Physical-geographical regionalization of Guatemala in the decimal system at or above the macroregion level (Source: Maciejowski 2007a). 1 – borders of sub-provinces, 2 – borders of macroregions, 3 – numbers and names of macroregions

Ryc. 4. Regionalizacja fizycznogeograficzna Sri Lanki w systemie dziesiętnym do poziomu mezoregionu (Źródło: Maciejowski 2007b). 1 – granice podprovincji, 2 – granice makroregionów, 3 – granice mezoregionów, 4 – numery i nazwy mezoregionów

Fig. 4. Physical-geographical regionalization of Sri Lanka in the decimal system at or above the mesoregion level (Source: Maciejowski 2007b). 1 – borders of sub-provinces, 2 – borders of macroregions, 3 – borders of mesoregions, 4 – numbers and names of mesoregions

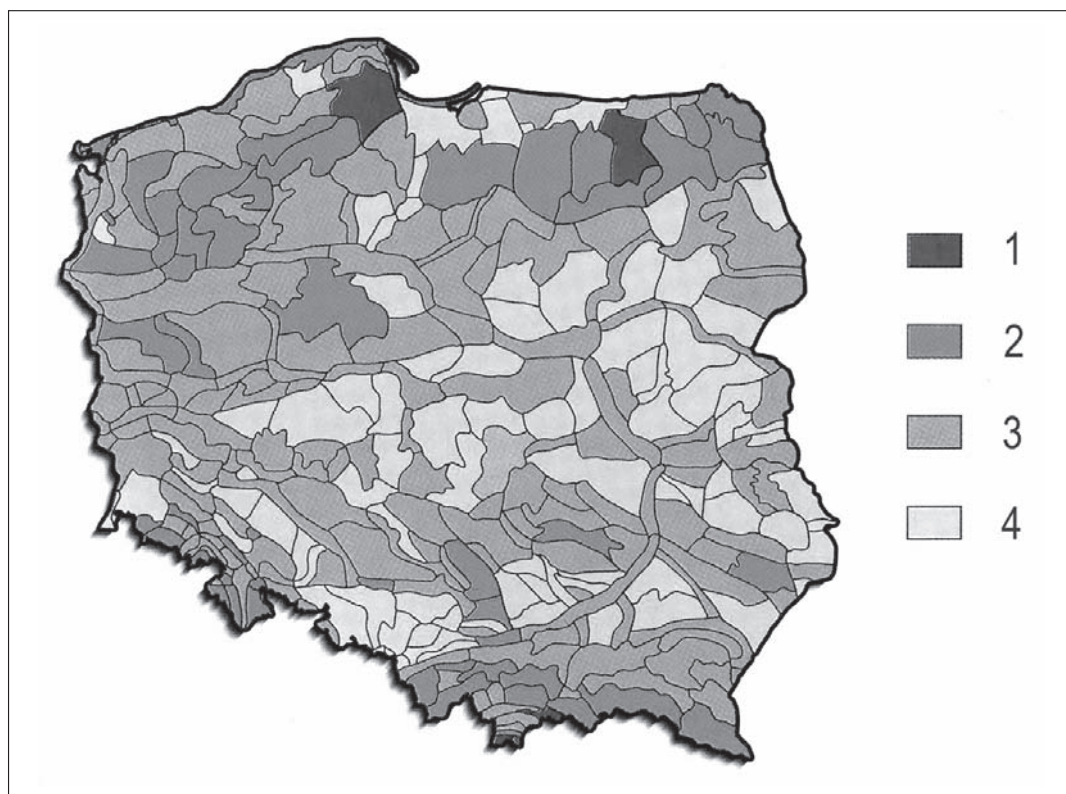
Czy regionalizacja w ogóle jest nam potrzebna?

W tym momencie dochodzimy jednak jeszcze do kwestii, czy nam geografom (a może nie tylko geografom) całościowe wyróżnienie i uszczegółowienie jednostek regionalnych jest jeszcze potrzebne? Tutaj chyba zdecydowanie należy odpowiedzieć twierdząco, gdyż staramy się w ten sposób porządkować przestrzeń geograficzną, a regionalizacja stanowi bardzo dobry przykład takiego porządkowania.

Jak widać z wielu haseł w encyklopedii (np. Britannica 2002), wielu obiektów nie da się w przestrzeni geograficznej usytuować, nie posiadając żadnego punktu odniesienia (czytaj: położenia). Stąd też wiele haseł nie posiada dokładnego opisu położenia omawianych obiektów, gdyż brak dobrej regionalizacji nie pozwalała ich autorom na bliższe ich ulokowanie w przestrzeni geograficznej (m.in. Timbuktu) lub prowadził do podania błędnych informacji (np. Teheran).

Regiony szczebli niższych (mezo- czy mikroregionów) stanowią mogą doskonale pola podstawowe, służące np. wartościowaniu i ocenie walorów środowiska lub określaniu jakości zjawisk występujących w jego obrębie (ryc. 5). Dowód takiego ich wykorzystania stanowią publikacje J. Balona (2001), E. Bieleckiej (2007), N. Koziała (2007) czy P. Śleszyńskiego (2007).

Wreszcie spójna, czytelna i umiejętnie wypromowana dla przeciętnego nie-geografa regionalizacja fizycznogeograficzna byłaby w stanie zlikwidować wiele nieporozumień i gaf. Do takich należy m.in. wysyłanie

Ryc. 5. Zastosowanie mapy mezoregionów jako pola podstawowego przy określaniu wartości walorów turystyczno-rekreacyjnych w Polsce (Źródło: Balon 2001). Regiony o przyrodniczych walorach turystyczno-rekreacyjnych rangi: 1 – europejskiej, 2 – krajowej, 3 – regionalnej, 4 – obszary o mniejszym znaczeniu

Fig. 5. The use of a mesoregion map as a basis for the valuation of tourist and recreational sites in Poland (Source: Balon 2001). Tourist and recreational ranking system: 1 – European class, 2 – national class, 3 – regional class, 4 – areas of lesser importance

przez biura podróży turystów na wczasy, na „europejskie” wyspy greckie takie jak Rodos, Chios czy Lesbos (*de facto* znajdujące się w granicach Azji), czy też niezrozumiałe również nawet dla wielu geografów kuriozum, jakim jest zaliczanie Malediwów do Azji, natomiast znajdujących się niewiele dalej na południe Wysp Czagos (stanowiących Brytyjskie Terytorium Oceanu Indyjskiego) do Afryki.

Podsumowanie

Powyższe rozważania skłaniają do wniosku, że istnieje potrzeba uporządkowania wielu informacji, przy jednoczesnej rewizji dotychczasowych podziałów regionalnych. Duża część z nich jest po prostu stara, pewna część zawiera nieścisłości wynikające ze stanu wiedzy w momencie powstawania regionalizacji, inne podziały obarczone są błędami, wynikającymi z braku jasnych założeń metodycznych przy wyróżnianiu jednostek, wreszcie podkreślić trzeba chaos, jaki panuje w rozumieniu rang jednostek taksonomicznych. Ponadto wielu autorów dotychczas stworzonych podziałów, nie mając możliwości – co jest zresztą oczywiste – dogłębnego poznania pewnych obszarów z autopsji, prowadziła na nich granice kierując się własnym doświadczeniem i instynktem. Obecnie, dzięki znacznie większej dostępności do danych (zdjęcia lotnicze, zdjęcia satelitarne) i informacji (internetowe zasoby map, publikacji naukowych w formie pdf-ów, map cyfrowych, programy typu Google Earth) posiadamy możliwość ich skorygowania. I nawet tak bliski nam - polskim geografom, podział regionalny Polski, owoc wieloletnich badań i przemyśleń prof. J. Kondrackiego, nie jest wolny od błędów i wymaga rewizji.

Literatura

- Als Dorf L., 1943, Indien und Ceylon. Junker und Dünhaupt Verlag, Berlin.
- Bailey R.G., 1976, Ecoregions of the United States. USDA Forest Service, Ogden.
- Bailey R.G., 1989, Explanatory Supplement to Ecoregions Map of the Continents. *Env. Cons.*, 16/4, 307–310.
- Bailey R.G., Zoltai S.C., Wiken E.B., 1985, Ecological regionalization in Canada and Unites States. *Geoforum*, 16/3, 265–275.
- Balon J., 1998a, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] R. Mydel, J. Groch (red.), *Przeglądowy Atlas Świata – Afryka*, FOGRA, Kraków, 86–89.
- Balon J., 1998b, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] R. Mydel, J. Groch (red.), *Przeglądowy Atlas Świata – Ameryka Północna*, FOGRA, Kraków, 86–90.
- Balon J., 1999, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] R. Mydel, J. Groch (red.), *Przeglądowy Atlas Świata – Ameryka Południowa*, FOGRA, Kraków, 78–82.
- Balon J., 2000a, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] R. Mydel, J. Groch (red.), *Przeglądowy Atlas Świata – Azja t. 1*, FOGRA, Kraków, 111–118.
- Balon J., 2000b, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] R. Mydel, J. Groch (red.), *Przeglądowy Atlas Świata – Europa t. 1*, FOGRA, Kraków, 105–112.
- Balon J., 2001, Wartości środowiska. [w:] R. Mydel (red.), *Atlas Polski – t. 1. Przyroda – Społeczeństwo – Gospodarka*, FOGRA, Kraków, 99.
- Balon J., German K., 2007, Struktura krajobrazu jako wyraz odrębności fizycznogeograficznej Bramy Krakowskiej. [w:] *Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju*, UW, Warszawa, 371–381.
- Balon J., German K., Kozak J., Malara H., Widacki W., Ziąja W., 1995, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] J. Warszyńska (red.), *Karpaty Polskie. Przyroda, człowiek i jego działalność*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 117–130.
- Bartkowski T. (red.), 1968, *Podział Polski Północno-Zachodniej na regiony fizycznogeograficzne*. Wyd. UAM, Poznań.

- Bielecka E., 2007, Możliwości wykorzystania bazy danych o pokryciu terenu Corine Land Cover do kartowania i analizowania krajobrazu. [w:] Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju, UW, Warszawa, 505–518.
- Brink A., Mabbutt J., Webster R., Beckett P., 1965, Report of the Working group of landscape classification and data storage. Military Engineering Exp. Establishment Report, 840.
- Britannica, 2000-2002, Wyd. Kurpisz, Poznań.
- Cooray P. G., 1984, The geology of Sri Lanka, National Museum of Sri Lanka Publ. Colombo.
- Czeppe Z., Flis J., Mochnacki R., 1966, Geografia fizyczna świata. PWN, Warszawa.
- Czeppe Z., 1972, Regiony fizycznogeograficzne Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej. [w:] Z. Czeppe (red.), Wartości środowiska przyrodniczego Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej i zagadnienia jego ochrony. Stud. Ośr. Dok. Fizj. t. 1, PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Czeppe Z., German K., 1979, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] M. Klimaszewski i in. (red.), Atlas miejskiego województwa krakowskiego, PAN-UM Krakowa, Warszawa, 20.
- Czeppe Z., German K., 1988, Regiony fizycznogeograficzne i typy środowiska przyrodniczego. [w:] J. Warszyńska (red.), Województwo tarnowskie, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków, 93–105.
- German K., 1992, Typy środowiska przyrodniczego w zachodniej części Pogórza Karpackiego. Rozpr. Hab. UJ, 246, Kraków.
- German K., 2001, Fizycznogeograficzne regiony województwa małopolskiego. Folia Geogr. ser. Geogr. Oecon., 31–32, 9–38.
- Groen C.L.G., Stevers R.A.M., Van Gool C.R., Broekmeyer M.E.A., 1993, Elaboration of the ecotope system. phase III, CML report, 49.
- Grossmann D.H., Bourgeron P., Busch N., Cleland D., Platts W., Ray G.C., Robins C.R., Roloff G., 1999, Principles of ecological classification [w:] R.C. Szaro (red.) Ecological stewardship vol. 2, Elsevier, Oxford, 353–393.
- Gwoździecki N., Żuczkowa W. K., 1968, Fizycznogeograficzna regionalizacja europejskiej części ZSRR. [w:] Problemy regionalizacji fizycznogeograficznej, Pr. Geogr., Inst. Geogr. PAN, 69, 43–54.
- Haase G., 1989, Medium scale landscape classification in the German Democratic Republic. Land. Ecol., 3, 29–41.
- Haber W., 1994, Systems ecological concepts for environmental planning [w:] F. Klijn (red.), Ecosystem Classification for Environmental Management, Kluwer, Dordrecht, 49–67.
- Jędrusik M., 1997, Sri Lanka. [w:] A. Jelonek (red.), Encyklopedia Geograficzna Świata t. VI – Azja, Opres, Kraków, 467–472.
- Klijn F., 1989, Landscape ecological mapping of the Netherlands: groundwater relations. CML report, 51.
- Klijn F., 1994, Spatially nested ecosystems: guidelines for classification from a hierarchical perspective. [w:] F. Klijn (ed.), Ecosystem Classification for Environmental Management, Kluwer, Dordrecht, 85–116.
- Klijn F., De Waal R.W., Oude Voshaar J.H., 1995, Ecoregions and Ecodistricts: Ecological Regionalizations for The Netherlands' Environmental Policy. Env. Manag., 19/6, 797–813.
- Klijn F., Udo de Haes H.A., 1994, A hierarchical approach to ecosystems and its implications for ecological land classification. Land. Ecol., 9, 89–104.
- Kondracki J., 1955, Problematyka fizyczno-geograficznej regionalizacji Polski. Przegl. Geogr., 27, 298–309.
- Kondracki J., 1959, Typy środowiska i podział regionalny. [w:] J. Kondracki (red.), Z badań środowiska geograficznego w powiecie mragowskim, Pr. Geogr. Inst. Geogr. PAN, 19, 91–102.
- Kondracki J., 1968, Fizycznogeograficzna regionalizacja Polski i krajów sąsiednich w systemie dziesiętnym. [w:] Problemy regionalizacji fizycznogeograficznej, Pr. Geogr. Inst. Geogr. PAN, 69, 13–42.
- Kondracki J., 1974, Regiony fizycznogeograficzne. [w:] Atlas Narodowy Polski, pl. 41, Warszawa.

- Kondracki J., 1976, Podstawy regionalizacji fizycznogeograficznej. PWN, Warszawa.
- Kondracki J., 1988, Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa.
- Kondracki J., 1992, Fizycznogeograficzna regionalizacja republik Litewskiej i Białoruskiej w układzie dziesiętnym. *Przeł. Geogr.*, 64/3–4, 341–346.
- Kondracki J., 1994, Geografia Polski. Mezoregiony fizycznogeograficzne. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kondracki J., 1995a, Fizycznogeograficzna regionalizacja Europy Wschodniej w układzie dziesiętnym. *Przeł. Geogr.*, 67/3–4, 350–354.
- Kondracki J., 1995b, Regionalizacja fizycznogeograficzna. [w:] *Encyklopedia geografii świata. Europa Wschodnia, Azja Północna i Środkowa, Zakaukazie*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 31–34.
- Kondracki J., 1996, Fizycznogeograficzna regionalizacja Czech, Słowacji, Węgier i Rumunii w układzie dziesiętnym. *Przeł. Geogr.*, 68/3–4, 457–466.
- Kondracki J., 1997, Fizycznogeograficzna regionalizacja Niemiec w układzie dziesiętnym. *Przeł. Geogr.*, 69/1–2, 141–148.
- Kondracki J., 2000, Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Koział M., 2007, Zróżnicowanie pokrycia terenu mezoregionów województwa lubelskiego wg podziału Kondrackiego. [w:] M. Strzyż, A. Świercz (red.), *Badania regionalne - wybrane problemy, Nauki geograficzne w badaniach regionalnych, tom III*, Instytut Geografii AŚ, Oddział Kielecki PTG, Kielce, 203–209.
- Král V., 1968, Stan aktualny fizycznogeograficznej regionalizacji Czechosłowacji, [w:] *Problemy regionalizacji fizycznogeograficznej. Pr. Geogr. Inst. Geogr. PAN*, 69, 55–62.
- Maciejowski W., 2007a, Regiony fizycznogeograficzne Gwatemali. [w:] M. Strzyż, A. Świercz (red.), *Badania regionalne - wybrane problemy, Nauki geograficzne w badaniach regionalnych, tom III*, Instytut Geografii AŚ, Oddział Kielecki PTG, Kielce, 185–193.
- Maciejowski W., 2007b, Regionalizacja fizycznogeograficzna wyspy Cejlon. [w:] M. Strzyż, A. Świercz (red.), *Badania regionalne - wybrane problemy, Nauki geograficzne w badaniach regionalnych, tom III*, Instytut Geografii AŚ, Oddział Kielecki PTG, Kielce, 175–183.
- Makiela Z., 1998, Holandia. [w:] A. Jelonek (red.), *Encyklopedia Geograficzna Świata t. V – Europa*, Opres, Kraków, 298–303.
- Makowski J., 2004, Geografia fizyczna świata. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Manchanayake P., Bandara C. M., 1999, Water resources of Sri Lanka. *Nat. Res. Ser.*, 4, Colombo.
- Marsz A., 1967, Próba regionalizacji fizycznogeograficznej wyspy Wolin. *Bad. Fizj. Pol. Zach.*, 17, 59–108.
- Marsz A., 1974, A new method of physiographic regionalization. *Questiones Geographicae*, 1, 97–107.
- Meynen E., 1964, Draft of a Regional Classification according of the Oceans and Seas for Application in the Universal Decimal Classification (UDC). [w:] *Final Report on the Classification of Geographical Books and Maps*, International Geographical Union, Bad Godesberg-London, 133–140 + aneks.
- Meynen E., Winid B., Bürgener M., 1964, Draft of a Regional Classification according to Physio-geographic areas of the Earth for Application in the Universal Decimal Classification (UDC). [w:] *Final Report on the Classification of Geographical Books and Maps*, International Geographical Union, Bad Godesberg-London, 121–132 + aneks.
- Mityk J., 1986, Geografia fizyczna części świata. PWN, Warszawa.
- Mityk J., 1987, Geografia fizyczna południowej Azji. WSP, Kielce.
- Pécsi M., 1968, Fizycznogeograficzny podział Węgier. [w:] *Problemy regionalizacji fizycznogeograficznej, Pr. Geogr. Inst. Geogr. PAN*, 69, 81–82.
- Pfister R.D., 1975, Land capability assessment by habitat types. *Soc. Am. For*, Washington.

- Richling A., 1976, Analiza struktury środowiska geograficznego i nowa metoda regionalizacji fizycznogeograficznej (na przykładzie województwa białostockiego). Rozprawy UW, 104, Warszawa.
- Richling A., 1992, Kompleksowa geografia fizyczna. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Richter H., 1968, Stan obecny i tendencje rozwojowe przestrzennego podziału naturalnego w NRD. [w:] Problemy regionalizacji fizycznogeograficznej, Pr. Geogr. Inst. Geogr. PAN, 69, 63–80.
- Rościszewski M. (red.), 1992, Geografia świata. WSiP, Warszawa.
- Rotter K., 2000, Holandia, [w:] R. Mydel, J. Groch (red.), Przeglądowy Atlas Świata – Europa. t. 2, FOGRA, Kraków, 105–112.
- Sawicki L., 1925, On the geomorphology of central Ceylon. Orbis, Kraków.
- Schmidt G., 1959, Azja Zachodnia. [w:] E. Neef (red.) Kraje i morza pozaeuropejskie. Geografia fizyczna, PWN, Warszawa, 182–212.
- Śleszyński P., 2007, Ocena atrakcyjności wizualnej mezoregionów Polski. [w:] Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju, UW, Warszawa, 697–714.
- Wiken E. B., 1979a, Rationale and methods of ecological land surveys: an overview of canadian approaches. [w:] D. G. Taylor (red.), Land/Wildlife integration, Ecol. Land Classif., 11.
- Wiken E. B., 1979b, Ecological (biophysical) land classification in urban areas. Env. Canada, 3.
- Wiken E. B., Ironside G., 1977, The development of ecological (biophysical) land classification in Canada. Land. Planning, 4, 273–275.
- Wiken E. B., Welch D. M., Ironside G., Taylor D. G., 1981, The northern Yukon: An ecological land survey. Ecol. Land Classif., 6.
- Zapała T., 2007, Brama Krakowska – struktura, granice i ranga regionu fizycznogeograficznego. Rozpr. doktorska, Arch. Zakł. Geogr. Fiz. IGiGP UJ, Kraków.
- Żurawicki L., 1983, Holandia. SPWN, Warszawa.

